

אשיחה בהקד

פְּרִשֶׁת לָךְ לָךְ

שיחות מפי
הרב אורן נזרית שליט"א

בְּשׁוּל אַחַר בְּשׁוּל בְּלַח

בהלכה

אשיחה בהקדש

בהלכה

ניתן להשיג את ספרי המחבר:
שיחות חיזוק ה' כרכים
אשיחה בחוקיך ה' כרכים
קול חתן וקול שמחה

מתוך סדרת הספרים אשיחה בחקיקה (ה' כרכים)
ניתן להשיג בטלפונים 0509013000, 0506491414
למעוניינים ניתן לקבל השיחה
במייל toraoren@gmail.com

שיחות מפי הרב אורן נזרית שליט"א

- ג. דין לח מצטמק ורע לו.....
ג. הגדרת 'מצטמק ורע לו' - תלויה בדעת האדם.....
ד. נתינת יבש בשבת על גבי קדירה ריקנית.....
ה. דעת מרן בדין לח המצטמק ורע לו.....
ה. הוכחה מאזהרתו של רבנו יונה.....
ו. דברי ה'אגלי טל' לחלק בין מים ללח דעלמא.....
ז. תוספת מים בתבשיל - חשיב 'מצטמק ויפה לו'.....
ח. ישוב קשיא נוספת על חמרת רבנו יונה.....
ח. דעת רבים מן האחרונים להתיר לח מצטמק ורע לו.....
ט. מים בתחלת חמומם - אי הוי 'מצטמק ורע לו'.....
י. מסקנת הדברים למעשה.....
י. צרוף סניפים נוספים להקל.....
יא. אימתי ראוי לנהג על פי קולא זו.....
יא. סברת ה'שואל ומשיב' בטעם הדין.....
יב. בשול המים המצויים בדיאטור.....
יב. מסקנת ה'הלכה ברורה' בענין זה.....
יב. לעולם אל יאוש!.....
יג. אין הבורא מתאש מן האדם.....
יג. 'עצת ה' היא תקום'.....
יד. סופם של גרי אברהם ושרה.....

ניתן להקדיש פרשיות לברכה והצלחה ולעילוי נשמת וכיו"ב
לפרטים ניתן ליצור קשר בטל: 0506491414, 0509013000

שעור לפרשת לך לך

בשול אחר בשול בלח

את הדברים שכתב ב'לקוט יוסף' (מהדורת תשע"א סי' רנג) כ'ד ה' הטובה עליו, וזה החלו (כפי שהובאו הדברים בשו"ת 'הראשון לציון' סי' נט):

דין לח מצטמק ורע לו

איתא ב'בית יוסף' (סי' שיח): "כתב רבנו ירוחם בחלק ג' (נתיב יב סט ע"ג) וזה לשונו, כי כל דבר שנצטנן אפלו מבשל כל צרכו ויש בו רטב ומצטמק ויפה לו - יש בו משום בשול, ולפיכך אין מניחין אותו כל כך סמוך למדורה במקום שהיד סולדת בו אלא ברחוק שלא תהא היד סולדת בו. וכן כתב עוד (רבנו ירוחם שם סוף ע"א) בשם ה"ר יונה וזה לשונו, וכל זה שאמרנו שמחזירין דוקא שהגיע למאכל בן דרוסאי, ואפלו הגיע אם שהה בעודה בידו עד שנצטנן התבשיל אסור להחזירה אם יש בה רטב, דכל דבר שיש בו רטב ומצטמק ויפה לו והוא צונן כשהחזירו על גבי כירה ומצטמק הוי מבשל גמור". ומסיק מרן מתוך הדברים: "ולמדנו מדבריו דאם מצטמק ורע לו, אף על פי שיש בו מרק אין בו משום בשול ושרי לתנו אצל המדורה אפלו במקום שהיד סולדת בו".

הגדרת 'מצטמק ורע לו' - תלויה בדעת האדם

ואיתא בגמרא (שבת לו, ב): "אמר רב נחמן: מצטמק ויפה לו - אסור, מצטמק ורע לו - מותר. כלל דמלתא: כל דאית ביה מיחא (קמח) - מצטמק ורע לו, לבר מתבשיל דליפתא, דאף על גב דאית ביה מיחא מצטמק ויפה לו הוא. והני מילי - דאית ביה בשרא, אבל לית ביה בשרא - מצטמק ורע לו הוא.

בסיעתא דשמיא, בשעור זה נמשיך בהלכות בשול בשבת, אשר עסקנו בהם בשבוע שעבר, ויהי רצון שיהיו הדברים לתועלת מבקשי ה', החפצים לידע דבר ה' זו הלכה, די בכל אתר ואתר.

שאלה: אדם שיש לו מחם המנח על גבי פלטה בשבת, והוא רואה שהמים שנתן במחם מערב שבת מתמעטים הלוך וחסור, ומבקש להוסיף לתוכו מים צוננים שכבר נתבשלו מערב שבת, האם מותר הדבר לעשותו?

תשובה: הזכרנו בשבוע שעבר, את המבאר בדברי מרן בשלחן ערוך (שיח, ד) שהלכה כדעת האוסרים בשול אחר בשול בלח, דהינו תבשיל לח שנתבשל כל צרכו ונצטנן, אסור מן התורה לבשלו שנית בשבת. והנה לגבי מים שנצטננו, יש שהורו התר לחזור ולבשולם, מכח המבאר בדברי הרמ"א שם, ומקור הדברים מרבנו ירוחם ורבנו יונה, שקל אסור בשול אחר בשול בלח הוא דוקא ב'מצטמק ויפה לו', אבל באפן של מצטמק ורע לו, דין לח כדין גבש ומותר. וממילא מים שהחמו בערב שבת ונצטננו, מותר להניחם על הפלטה ולחזור ולחממם.

ומו"ר מרן הראשון לציון הגאון רבי יצחק יוסף שליט"א, הזכיר התר זה בשעורו המשדר בלוח, וכעבר זמן פנה אליו מאן דהוא במכתב, וחקל את פניו שביהיר את הדברים להלכה ולמעשה, שכן הלכה מחדשת היא אשר אינה מקרת כל כך לרבים. ומרן הראשון לציון נענה לבקשתו, והניף ידו שנית לבאר ולחדד

אחרים, אלא אם כן הוא עצמו מתחשב בדעתם, ועבורם התבטל נעשה, אזי הולכים לפי דעתם בזה.

נתינת יבש בשבת על גבי קדרה ריקנית

הנה כתב מרן בשלחנו הטהור (שיח, ח): "להניח דבר קר שנתבטל כל צרכו על גבי מחם שעל האש, יש אומרים שדינו כמניחו כנגד המדורה וכל דבר שמתר להניחו כנגד המדורה במקום שהיד סולדת בו, כגון שיבש, מתר להניחו על גבי מחם שעל גבי האש. ויש אומרים דהוי כמניח על גבי כירה לכתחלה ואסור אפלו אם נתבטל כל צרכו ואפלו אם מצטמק ורע לו ואפלו אם נותנו שם לשמר חמו; וראשון נראה עקר. ומכל מקום אם הוא תבטל שיש בו רטב ומצטמק ויפה לו, אסור לדברי הכל".

באור הדברים: פתח מרן בנדון האם מתר ליתן מאכל (שאינו בו משום בשול) על גבי מחם שעל האש לכתחלה בשבת, שכן יש מקום לאסור מצד 'מחזי כמבטל'. והביא ב' דעות האם יש גזרת 'מחזי כמבטל' במניח על גבי מחם, ודינו ככירה שאסור להניח יבש על גבה לכתחלה בשבת, או דילמא דינו כ'כנגד המדורה' ומתר להניח לכתחלה, והעקר בדעה המתירה.

נצו, שבניחס לדיון זה, שמתר להניח תבטיל או מאכל שאין בו אסור בשול (כגון יבש או לח רותח) באפן הנ"ל, הקשו האחרונים סתירה בדעת מרן, דכאן אנו מוצאים שהוא מתיר, וכן בסימן רנג (סעי' ה): "מתר לתת על פי קדרת חמין בשבת, תבטיל שנתבטל מערב שבת כל צרכו, כגון פאנד"ש (בצק ממלא בבשר) וכיוצא בהו, לחממון, לפי שאין דרך בשול בכך", ומשמע לכאורה שמתר להניח לכתחלה על פי הקדרה. לעמית זאת בסימן רנג (סעי' ג) כתב: "המשכים בבקר וראה שהקדיחה תבטילו, וירא פן יקדיח יותר,

וכי אית ביה בשרא נמי לא אמרן אלא דלא קבעי לה לאורחין, אבל קבעי לה לאורחין - מצטמק ורע לו. לפדא דיסא ותמרי - מצטמק ורע להו". ופרש רש"י: מצטמק - מתמעט וכוץ, לשון שדים צומקין (הושע ט). עוד איתא שם (לח, א): "רבי יהודה אומר: חמין שהחמו כל צרכן - מתרין, מפני שמצטמק ורע לו. ותבטיל שבטל כל צרכו - אסור, מפני שמצטמק ויפה לו".

מבאר מדברי הגמרא שהגדרת 'מצטמק ורע לו' או 'מצטמק ויפה לו' תלויה בדעתו של האדם, אם הוא מענין בהרבה רטב, כגון שעתידים לבוא אצלו אורחים והוא זקוק לכמות רבה, ואזי העבדה שהתבטיל מתאדה ומתמעט אינה נוחה לו, חשיב 'מצטמק ורע לו', ואפלו אם מצד עצמו התבטיל משתבח בהצטמקותו.

וכן משמע ממה שכתב המגן אברהם (רנג סק"א): "מצטמק - פי' כל דבר שאדם שמח כשיבש ומצטמק (מלחמות)", דבדעת האדם תליא מילתא אם הוא שמח או עצב מכך, וכן במשנה ברורה סימן (סק"ח): "מצטמק ורע לו - פי' כל דבר שאדם עצב כשיבש ונתכוץ מחמת רב הבשול וכן ביפה לו הינו שהוא שמח מזה", וכתב בשער הציון (אות ט) שמקור הדברים מדברי המגן אברהם: "ונראה דדיק לפרש כן, להשמיענו דאפלו התבטיל בעצם יפה לו הצמוק, רק האדם עצוב מזה מחמת דצריך לאורחין, שרי וכדאיתא בגמרא".

משמע מהנ"ל שבענין זה הולכים אחר דעת האדם, אם הוא חפץ בהרבה מרק וממילא הצמוק רע לו, אפלו אם מבחינת המתבטל הוא יותר טוב, ולכל העולם יש עדיפות בזה, נחשב מצטמק ורע לו. ומאידך אם התבטיל עצמו מצטמק ורע לו, ורק לאדם הפרטי נוח בזה יותר מאשר במצב הקודם, נחשב מצטמק ויפה לו, ואין מתחשבים בדעת

יִדְעֵתוּ כְּרַבְּנוּ יְרוּחָם וְרַבְּנוּ יוֹנָה, שֶׁבָּלַח וּמִצְטַמֵּק וְרַע לוֹ אֵין בְּשׁוּל אַחֵר בְּשׁוּל.

וּלְכַאוּרָה אָנוּ מוֹצְאִים בְּדִבְרֵיו חֶסֶד בְּהִירוּת, דְּבַעֲקָר דְּבָרֵיו גַּבִּי אֲסוּר 'בְּשׁוּל אַחֵר בְּשׁוּל' בָּלַח (שיח, ד): "תַּבְּשִׁיל שְׁנֵתִּבְשִׁיל כָּל צָרְכּוֹ, יֵשׁ בּוֹ מִשּׁוּם בְּשׁוּל אִם נִצְטָנָן... וְהִנֵּי מִיֵּלִי שֵׁישׁ בּוֹ בְּשׁוּל אַחֵר בְּשׁוּל, בְּתַבְּשִׁיל שֵׁישׁ בּוֹ מָרָק", וְעַל כֵּן הוֹסִיף הַרַמְ"א בַּהֲגָה: "וְיֵשׁ אוֹמְרִים דְּזָקָא אִם מִצְטַמֵּק וְיִפָּה לוֹ (רַבְּנוּ יְרוּחָם ח"ג)". הֵרִי דְלֹא חִלַּק מֶרֶן לְכַאוּרָה בְּתַבְּשִׁיל לַח בֵּין מִצְטַמֵּק וְרַע לוֹ לְבִין מִצְטַמֵּק וְיִפָּה לוֹ.

אָכֵן עֲמַד בְּזֶה הַמִּגְן אֲבָרָהֶם (סַק"ז), וְכַתֵּב דְּמִסְתַּבֵּר דְּדַעַת מֶרֶן כְּדַעַת רַבְּנוּ יְרוּחָם, וּמָה שֶׁלֹּא הִזְכִּיר כֵּן בְּסַעֲיָף ד', סָמַךְ עַל הַדְּבָרִים שֶׁכָּתֵב לְקִמּוֹן בְּסַעֲיָף ח'. אוֹלָם הַב"ח (סִימָן רַג) סָבִירָא לִיה בְּדַעַת מֶרֶן, דְּוֹדָאֵי לֹא סָבִירָא לִיה כְּרַבְּנוּ יְרוּחָם, וְגַם כֵּן מִסְבָּרָא אֵין כָּל חִלּוּק בֵּין מִצְטַמֵּק וְרַע לוֹ לְבִין מִצְטַמֵּק וְיִפָּה לוֹ לְעֵנִין אֲסוּר מִבְּשִׁיל דְּאוֹרִיָּתָא, אֲלֹא רַק לְעֵנִין אֲסוּר שֶׁהִיא מְעַרֵּב שַׁבָּת, שֶׁשְׁרָשׁוֹ בְּגִדּוֹן הָאֵם חִיִּישִׁינוּ שִׁיחְתָּה בְּגִחְלִים, עַל כֵּן סָבָרָא דְּחוּיָהּ הִיא וְכִסְתִּימַת מֶרֶן בְּסַעֲיָף ד', וְאֵף עַל פִּי שֶׁהִזְכִּירָה מֶרֶן לְקִמּוֹן - לֹא סָבֵר כֵּן בְּדַעַת עֲצָמוֹ.

הוֹכָחָה מֵאוֹהֲרֵתוֹ שֶׁל רַבְּנוּ יוֹנָה

וּלְכַאוּרָה יֵשׁ לְהַבִּיא רְאִיָּה לְדַעַת הַב"ח מִדְּבָרֵי הַשְּׁלַחֵן עֲרוּךְ (רַג, ד): "יֵישׁ לְמַחוּת בִּיד הַנוֹהֲגִים לְהִטְמִין מִבְּעוֹד יוֹם קוֹמְקוּם שֶׁל מִים חֲמִין וְנוֹתְנִים אוֹתָם לְתוֹךְ הַקְּדֵרָה בְּשַׁבָּת כְּשֶׁהַתַּבְּשִׁיל מִצְטַמֵּק". וּמִקּוֹר הַדְּבָרִים מִדְּבָרֵי רַבְּנוּ יוֹנָה בְּאַגְרַת הַתְּשׁוּבָה (הַבִּיאוּ הַר"ו שַׁבָּת כֵּב ע"ב מִדְּפִי הַר"י): "וּמִכְשָׁלָה גְדוֹלָה תַּחַת יָד קִצָּת הָעַם שֶׁטּוֹמְנִין קוֹמְקוּם שֶׁל מִים חֲמִין לִיתֵן לְתוֹךְ הַקְּדֵרָה בְּשַׁבָּת כְּשֶׁהַתַּבְּשִׁיל מִצְטַמֵּק... וְאִפְלוּ אִם שְׁנִיָּהֶם יָד סוֹלֶדֶת בָּהֶם, אִיכָא מֵאֵן דְּאָמַר בִּירוּשְׁלָמִי עֲרוּי אֵינָה כְּכִלִּי

יָכוֹל לְהִסִּיר וּלְהַנִּיחַ קְדֵרָה יְשָׁנָה רִיקְנִית עַל פִּי הַכִּירָה וְאֵז יֵשִׁים הַקְּדֵרָה שֶׁהַתַּבְּשִׁיל בְּתוֹכָהּ עַל גַּבִּי הַקְּדֵרָה רִיקְנִית; וְיִזְהַר שֶׁלֹּא יֵשִׁים קְדֵרָתוֹ ע"ג קֶרֶקַע, וְשִׁתְּהִיָּה רוֹתַחַת". מִשְׁמַע שֶׁכֹּאֲשֶׁר לֹא מְקִימִים תְּנָאִים אֵלּוּ, אֲסוּר לִיתֵן מֵאֵכָל בְּשַׁבָּת מִצַּד מְחֻזִּי כְּמַבְשִׁיל עַל גַּבִּי קְדֵרָה רִיקְנִית.

וְאָכֵן הָאֲחֵרוֹנִים כָּתְבוּ כִּמְהָ חִלּוּקִים לִישָׁב סְתִירַת מֶרֶן, דַּעַת הַפְּרִי מְגִדִּים' (הַבִּיאוּ בַּה"ל סִי רַג ד"ה וְיִזְהַר) לְחִלַּק בֵּין הַנָּחָה עַל פִּי קְדֵרָה רִיקְנִית שֶׁאֲסוּר מֶרֶן, כְּמַבָּר בְּסִי רַג, ג, לְבִין הַנָּחָה עַל פִּי קְדֵרָה מְלֵאָה בְּדִבְרֵי מֵאֵכָל, כְּגוֹן הַנָּחָה עַל גַּבִּי מַחֵם שֶׁעַל הָאֵשׁ (כִּסִּי שִׁיח, ח), אוֹ עַל פִּי קְדֵרַת הַחֲמִין (כִּסִּי רַג, ה) שֶׁהִתִּיר, וְכִחְלוּקוֹ נֹקֻטִּים לְהִלָּכָה רַבִּים מֵאֲחִינוּ הָאֲשִׁכְנָזִים, עֵין אֲרָחוֹת שַׁבָּת ח"א עַמ' צַט-ק.

אוֹלָם דַּעַת הַמִּגְן אֲבָרָהֶם (סִי שִׁיח סַק"ו וּבִמְחָצָה"ש שָׁם) לְחִלַּק בֵּין לַח (אוֹ רַבּוֹ לַח) שֶׁאֲסוּר לְהַנִּיחוֹ בְּאִפְן הַזֶּה, דִּישׁ בּוֹ מִשּׁוּם מְחֻזִּי כְּמַבְשִׁיל וְלָכֵן אֵין לְהַנִּיחוֹ עַל גַּבִּי קֶרֶקַע, וְעוֹד שֶׁהוּא מְקָרַח לְהִיּוֹת רוֹתַחַת, שֶׁמָּא יִצְטָנָן וְיִנְיָחוּ, וְיַעֲבֹר בְּזֶה עַל אֲסוּר מִבְּשִׁיל, וּבִכְהֵאֵי גוֹנָא עָסִיק מֶרֶן בְּסִי רַג סַעֲיָף ה'. אוֹלָם דְּבָר יִבֵּשׁ (אוֹ רַבּוֹ יִבֵּשׁ) שֶׁאֵין בּוֹ חֲשֵׁשׁ בְּשׁוּל בְּשׁוּם מִצָּב, מִתֵּר לְהַנִּיחוֹ עַל גַּבִּי קְדֵרָה רִיקְנִית. וּמַעֲתָה לְאוֹר מָה שֶׁהִזְכִּירוּ בְּשַׁעוֹר הַקּוֹדֵם שֶׁבְּפִלְטָה חֲשִׁמְלִית לֹא שִׁיךְ בָּהּ מְחֻזִּי כְּמַבְשִׁיל דְּאֵין דֶּרֶךְ בְּשׁוּל בְּכָךְ, אֲזִי לֹא גִרַע מִקְדֵרָה רִיקְנִית, מִתֵּר לְהַנִּיחַ עָלֶיהָ מֵאֵכָל יִבֵּשׁ לְכַתְּחֵלָה בְּשַׁבָּת, וְכִדְעָה זֹו נִקֵּט מֶרֶן הָרֵאשׁוֹן לְצִיּוֹן זִיע"א בְּסַפְרוֹ 'חֲזוֹן עוֹבְדֵיהָ' (עַמ' עח-פ).

דַּעַת מֶרֶן בְּדִין לַח הַמִּצְטַמֵּק וְרַע לוֹ

וּמִסִּים מֶרֶן שֶׁכָּל זֶה בִּיחָס לְמְחֻזִּי כְּמַבְשִׁיל בִּיבֵשׁ, אֲבָל בָּלַח וּמִצְטַמֵּק וְיִפָּה לוֹ, שֵׁישׁ בְּשׁוּל אַחֵר בְּשׁוּל, לְכוּלֵי עֲלֵמָא אֲסוּר, מִשְׁמַע

כשהחזירו על גבי כירה ומצטמק הוי מבשל גמור, משמע מצטמק ורע לו מתר, ואם כן היאך מצינו ידינו ורגלינו להעמיד חמרתו בערוי מים רותחים מכלי ראשון לכלי ראשון וכנ"ל.

על כן כתב ה'אגלי טל' לחלק בין כל לח דעלמא (במצטמק ורע לו), ששיר בו מצב של 'אין בשול אחר בשול', מטעם דהלא גם לאחר שנצטנן, הוא עדין מתקן מכח הבשול הקודם ו'בשולו עליו', מה שאין כן מים שחמומם זהו בשולם, לאחר שנחו ונצטננו, כפנים חדשות באו לכאן, ותמיד שיר בהם בשול אחר בשול. ולכן לענין חמרת רבנו יונה גבי ערוי דמיירי במים, יש בשול אחר בשול בלח מצטמק ורע לו, מה שאין כן במה שהזכיר משמו רבנו ירוחם, דמיירי בשאר לח דעלמא.

והביא ה'אגלי טל' ראיה מפלפלת ליסודו: כתב הרמב"ם (שבת ט, לו): "המתיר אחד ממני מתכות כל שהוא או המחמם את המתכות עד שתעשה גחלת הרי זה תולדת מבשל. וכן הממסס את הדונג או את החלב או את הזפת והכפר והגפרית וכיוצא בהן הרי זה תולדת מבשל וחיב". ומקור דבריו מדברי הגמרא (יבמות ו, ב; שבת קו, א): "מה לי בשול פתילה מה לי בשול סממניו".

והנה הגמרא ביבמות שם, מביאה למוד שאין מיתת בית דין דוחה שבת: "לא תבערו אש בכל משבתיכם, ולהלן הוא אומר: 'והיו אלה לכם לחקת משפט לדורתיכם בכל מושבתיכם', מה מושבות האמורים להלן - בבית דין, אף מושבות האמורים כאן - בבית דין". דהינו שגם בית דין אסורים להבעיר אש, כלומר להמית את הנדון תוך כדי חלול שבת. מדיקת הגמרא, הלא מיתת בית דין - עשה, וחלול שבת - לא תעשה שיש בו כרת, ומדוע צריך למוד שאין מיתת בית דין דוחה שבת? אלא על כרחך לומר שבכל

ראשון, וכשמערינו המים לאלתר שיצאו מן הכלי, אף על פי שהן רותחין, פסק כח רתיחתן מלבשל כדין כלי שני שאינו מבשל, ומתבשלין בתוך כלי ראשון, ומים מבשלין אם פסקה רתיחתן יש בהן משום בשול".

דהינו שלדעת רבנו יונה, כיון שהמים הנשפכים מאבדים את דרגתם ככלי ראשון בשעת הערוי ופסקה רתיחתם, דהלכה היא (יו"ד סח, י) ערוי מבשל כדי קלפה, שוב בהתערבם במים שבקדרה שבים למעלת 'כלי ראשון' ונחשבים לרותחים לגמרי, הרי נחשב הדבר כתוספת האסורה משום מלאכת 'מבשל'. והזכרנו בשעור הקודם משם ה'בית יוסף', שחמרא זו בהכרח מתבססת על כך שיש בשול אחר בשול בלח, ממילא אפלו שהמים היו בדרגת כלי ראשון - עתה שירדו מדרגת רתיחתן אסור לתנם שוב בכלי ראשון, ולהשיבם למעלתם הקודמת.

ולכאורה מים הוי בגדר לח המצטמק ורע לו, שהלא אין ניותא לאדם במה שמתאדים ברתיחתם, ואם כן מדפסק השלחן ערוך לחמרת רבנו יונה, מוכח דסבירא ליה דגם בלח מצטמק ורע לו לא אמרינן 'אין בשול אחר בשול', ודלא פדעת רבנו ירוחם.

דברי ה'אגלי טל' לחלק בין מים ללח דעלמא

דרך ראשונה לישוב הקשיא, מצינו בשו"ת 'חנה דעת' (ח"ד סי' כב) והביאו בשו"ת הראשון לציון (שם), על פי יסודו של ה'אגלי טל' (אופה ח' אות כו) שפבר עמד בגדלו בקושיא זו, והוסיף לתמה עוד, דלכאורה מצינו כאן סתירה בדעת רבנו יונה עצמו, שהלא הבית יוסף (סי' שיח, הבאנו דבריו לעיל) הביא דעה זו להתיר בשול אחר בשול בלח מצטמק ורע לו מרבנו ירוחם בשם רבנו יונה: "דכל דבר שיש בו רטב ומצטמק ויפה לו והוא צונן

התורה כלה עשה דוחה לא תעשה שיש בו כרת.

ממשיכה הגמרא: אולי נצרך הלמוד רק לשיטת רבי יוסי 'דהבערה ללאו יצאה' הינו שבהבערה יש לאו ולא כרת, וממילא יש צרך בלמוד שאין עשה דוחה לא תעשה גרידא, ומתקצת: הבערה דבית דין - בשול היא (שהלא במיתת שרפה היו מתיכים את העופרת לצקת לפי הנדון למות), ומלאכת בשול - ודאי יש בה כרת, ד"מה לי בשול פתילה מה לי בשול סממנים".

שואל ה'אגלי טל', לכאורה מדוע יש צרך לעבר על 'עשה שיש בו כרת' בהמסת העופרת דמיתת בית דין, הלא היה אפשר להמיסה מערב שבת, וגם אם התקשטה לאחר מכן - אין בשול אחר בשול. ואם תאמר, הלא כאשר היא מתפשלת והופכת לנוזל חשיב לח, ויש בשול אחר בשול בלח, כיצד איפוא נפרנס שיטת הרמב"ם דסבירא ליה דאין בשול אחר בשול בלח. ועוד שעצם הסברא דדבר מתוך שנתרפך חשיב לח, אינה נכונה, וכדמוכח בדברי המגן אברהם (שיח סק"מ).

אלא על כרחך לומר ששונה דין התכת מתכת והמסת עופרת מכל בשול. דעופרת ומתכת רכוכין זהו בשולו, וממילא ברגע שהתקשו שוב - כפנים חדשות באו לכאן, ואין שום זכר למה שעבר עליהם בבשול הקודם, נמצא תמיד יש גביהן אסור 'בשול אחר בשול'. וכך יש לומר גם כן גבי מים, ד'חמומן זהו בשולם', וכאשר אבד אותו חמומן, הרי הם כאלו חזרו למצבם הקודם לחלוטין, והבשול הקודם לא יזכר עוד, וכפי שבארנו לעיל.

והנה עצם הראיה מיבמות, כתב מרן הראשון לציון זיע"א בשו"ת 'יתנה דעת' (ח"ד סי' כב) לדחות, דלכאורה הלא גם לאחר תרוץ ה'אגלי טל', מצאה הקשיא מקום לנוח, מדוע יש

צרך לעבר על 'עשה שיש בו כרת' בהמסת העופרת דמיתת בית דין, אפשר להמיסה מערב שבת, ולהותירה מונחת על האש עד שעת ההוצאה להרג, וממילא ליכא שום אסור בשול. וכבר עמדו בזה התוספות בפסחים (עה, א) וכתבו שהגמרא מדברת באפן שלא עשו כן, ולא התיכו את המתכת מקדם, ואף לדידן נימא דאיצטריך קרא להיכא דלא היתה פתילה מבשלת מערב שבת, הנה אמינא דמיתת בית דין דוחה שבת, וקא משמע לן דאינה דוחה. וממילא אין הכי נמי, וגם באפן שיתיר מלפני שבת ויתקשה ליכא איסורא.

תוספת מים בתבשיל - חשיב 'מצטמק ויפה לו'

תרוץ נוסף יש לומר בשיטת רבנו יונה, והוא יותר מבאר בדבריו: כל ההתר של 'מצטמק ורע לו' נאמר כאשר לא ניקח ליה לאדם בהתמעטות המים וכפי שהזכרנו לעיל, אולם כאשר הוא מערה במיוחד מים להבליע בתבשיל שלא תצטמק הקדירה, הוי 'מצטמק ויפה לו', שכן גלה דעתו דניחא ליה בהם על אף מעוטם, דסוף סוף מה אכפת לו שהמים יתאדו קמעה, סוף סוף עתה הוא מציל את התבשיל שלא ישורף. ויש להוסיף, דהא תכלית המים לבשל עמהם דברים אחרים, ואף שבמים לבד הוי מצטמק ורע לו, הא כשמערה מים לתבשיל שעל האש הוי התבשיל עצמו מצטמק ויפה לו, על ידי הרטב, דהינו שהרטב גורם לתבשיל להיות מצטמק ויפה לו, ואם כן יש מקום לדונם כמצטמק ויפה לו.

וממילא מישב היטב, דאף על פי שהתיר רבנו יונה מצטמק ורע לו בבשול לח, וכן דעת ה'שלחן ערוך' בסעיף ח' כוותיה, בערוי מים לקדירה המצטמקת חשיב 'מצטמק ויפה לו', ובזה דוקא אסור מפני הסברות שכתבנו, שפאן הוי 'מצטמק ויפה לו', ומפני כן חש מרן הקדוש לחמרתו של רבנו יונה, ופסק

אותה להלכה בשלחנו הטהור בסימן רג, דאין היא מהנה סתירה כלל וכלל לדבריו הראשונים.

וממש כדברינו מצאנו בדברי רבנו ירוחם (ני"ב ח"ג דף סט, ב) שכתב: "נשים שטומנות מים חמין ונותנות לתוך הקדירה בשבת ונהגו מה שאין כן לעשות והוא טעות גמור... ואפלו הוחמו כל צרכן מערב שבת לכשנותן מהמים בקדירה צריך התבשיל להצטמק וזה יפה לו ונמצא הוא מבשל". הרי שפתי רבנו ירוחם ברור מללו, שכאן הוי בגדר מצטמק ויפה לו.

ישוב קשיא נוספת על חמרת רבנו יונה

ועל פי כל האמור לעיל, מצינו מקום לישוב קשיא עצומה נוספת על חמרתו: הלא כתב ה'בית יוסף' (סי' רג) וכן דעת רבים מן האחרונים (מנחת כהן; פרי מגדים; שם חדש; וכפי שהזכרנו בשעור הקודם) שרבו יבש ומעוטו לח נדון כ'יבש', ואם כן הלא במקרה 'המכשלה' של רבנו יונה שהתבשיל מצטמק, ומתבקש לערות לתוכו מים, מסתבר מאד שמדבר ברבו יבש, ואם כן מה אכפת לי שבמים המוערים נוצר תהליך של 'בשול אחר בשול', הלא אפלו מעוטו לח שנצטנן לגמרי מתר לחממו כשרב התבשיל יבש, ומן הראוי להתיר כאן בשפי.

אלא הלא בארנו בשעור הקודם בשם מרן הראשון לציון זיע"א (שו"ת 'יביע אמר' ח"ז או"ח מב) שרש הסברא דבמעוטו לח ורבו יבש מתר, דעל פי רב חשיב הלח במצב כזה 'מצטמק ורע לו', שהוא מתאדה ומתיבש, ממילא אמרינו גביה 'אין בשול אחר בשול'. דהינו דכל ההתר של מעוטו לח ורבו יבש מבסס על סברת רבנו ירוחם להתיר לח במצטמק ורע לו. והשתא דאתינן להכי, שוב שיך לומר את כל התרוצים לעיל, דלפי ה'אגלי טל' בנתינת מים 'יש בשול אחר

בשול' גם במצטמק ורע לו, דכפנים חדשות וכו', ואף לדברינו - תוספת מים שלא יצטמק התבשיל הוי 'מצטמק ויפה לו', נמצא שביחס למצב הנקדתי עליו דבר רבנו יונה, שאדם מוסיף מים לתבשיל על מנת שלא יחרף, אין קולא של 'מצטמק ורע לו' ביחס ללח, וממילא גם כן נפל בבירא כל ההתר של 'מעוטו לח', ודוק.

דעת רבים מן האחרונים להתיר לח מצטמק ורע לו

ועל כל פנים, מצינו שרבים מן האחרונים אחזו כן לדינא, דמתר לבשל לח שנית במצטמק ורע לו: המגן אברהם (סקכ"ז), המנחת כהן (שער ב' פרק ב), המאמר מרדכי (סק"ו), ונראה שזהו גם כן דעת הגאון בעל כנסת הגדולה בתשובה (חאו"ח סימן יז), שכתב דקפה המבשל כל צרכו מערב שבת ונצטנן, מתר לתנו בשבת כנגד המדורה במקום שהיד סולדת בו, והובא בספר ברפי יוסף (שיח סק"ה). ותמה על זה בשו"ת קול אליהו (ח"א או"ח סי"ד) דהא קיימא לן יש בשול אחר בשול בלח. ולפי האמור נחא, כי הקפה הוי מצטמק ורע לו, אשר על כן יש להניחו כנגד המדורה, כדי שלא יהיה חשש של 'מחזי כמבשל', אבל אין לחשש לאסור בשול, דמצטמק ויפה לו בלח שרי.

אמנם, כתב בספר 'מנוחת אהבה' (ח"ב פ"י סעי' כז) להגאון רבי משה לוי זצ"ל, שהמעין בשו"ת כנסת הגדולה יחזו פנימו דלא נחת להתיר מצד הסברא דקפה הוי מצטמק ורע לו, אלא סבר באפן כללי דאין בשול אחר בשול בלח, שהלא הביא סיוע לדבריו מדברי הר"ן (יט, א מדפי הרי"ף): "וכן מתר לתת על פי קדרת חמין בשבת תבשיל שנתבשל מערב שבת כל צרכו, כגון פאנדי"ש בלע"ז וכיוצא בהן לחממן, ואף על פי שהיד סולדת בו, לפי שאין דרך בשול בכך", ולכאורה יש לחלק בין לח ליבש, ובהכרח שהוא לא חלק,

מים בתחלת חמומם – אי הוי 'מצטמק ורע לו'

והנה אף על פי שהנחנו כדבר פשוט שמים חמים או קפה וכדומה, הם בגדר 'מצטמק ורע לו', יש לכאורה לדון בזה, דכתבו התוספות (שבת לו, ב): "דודאי תבשיל אסרי בית שמאי משום דלעולם יפה לו, אף על גב דנתבשל כל צרכו, אבל חמין שאין יפה להם אלא עד כדי צרכו אבל מכאן ואילך רע להן כדמוכח לקמן, לא אסרי בית שמאי..."

ומדבריהם אכן נראה דחמין הוי 'מצטמק ורע לו', מפני שהולך ומתמעט, אולם רק מעת שהתחממו, הרי הם מתאדים והולכים, אבל מים שנתבשלו קדם השבת ונצטננו, ועתה אנו מחממים אותם חמום נוסף, אזי ממצב הצונן ועד כדי חמומן, גדר המים כמצטמק ויפה לו. וכן משמע לשון הבאור הלכה (דיש סימן רנג) "עוד שם בגמרא דמים חמין מצטמק ורע להן", משמע שרק משעה שהוחמו ואילך יש להם גדר זה. וכן העירו כמה אחרונים, דלכאורה לפי זה במים או קפה שנצטננו אסור לחממן שנית, שכן הוי לח המצטמק ויפה לו.

איברא, שרבים מן האחרונים שהזכרנו בדברינו לעיל, כתבו את ההתר של 'מצטמק ורע לו' גבי מים שנצטננו לגמרי, כגון המנחת כהן (שם) שכתב דלפי זה מתר להניח מים צוננים לאחר שרתחו פעם קודמת. וכן כל חבל האחרונים שהזכרנו לעיל, אשר העלו להתיר את חמום הקפה לאחר שנצטננו, הרב כנסת הגדולה, וה'שם חדש' שישב מנהג ירושלים בזה, והרב פתח הדביר, וכן ב'ארץ החיים' סתהון (שיח, ח), הרי שלא נחתו לחלק חלוק זה.

ויש לתרץ, שעצם הדבר שהאדם יודע שבשלב הסופי, מאימתי שנתחממו כל צרכו, יכנס לגדר 'מצטמק ורע לו', אזי כבר

ומצאה התמיהה מקום לנוח. אולם מרן הראשון לציון שליט"א לא כן עמו, והוא סבירא ליה דודאי זכר בעל כנסת הגדולה את החלוק בין יבש ללח, וקפה שהוא מצטמק ורע לו מתר, ומה שהזכיר דברי הר"ן - הרי זה רק כדי להוכיח שאין חשש של 'מחזי כמבשל' בכהאי גוונא, ואינו שיר לעצם הנדון אם יש כאן אסור בשול.

וכן העלה להתיר בספר 'קח נא' (סי' שיח אות יא), ובספר 'מקור חיים' לגאון מליסא (סק"ד), וכן בשו"ת זרע אמת (ח"א או"ח סימן לט) מתחלה תמה על מה שנהגו התר להניח הקפה בשבת במקום שהיד סולדת בו, ושוב כתב שיש להם על מה שייסמכו, כיון שהקפה הויא מצטמק ורע לו, ובכהאי גוונא אין בשול אחר בשול גם בלח, וכמו שכתב הרמ"א בהגה בסעיף ד, וכן דעת מרן השלחן ערוך בסעיף ח', ושוב ראה כן בברכי יוסף בשם הכנסת הגדולה שהתיר כן בהדיא. וכן כתב בשו"ת צוף דבש (סימן מא). וכן הוא בסוף 'קונטרס מהגאון בעל הסמ"ע' (הובא בסו"ס מזבח אדמה דף נט ע"ב) וחלק על דעת הב"ח בזה.

וכן הזכרנו בשעור הקודם את דברי הרב 'שם חדש' על ספר היראים, שכתב לישב מנהג ירושלים לחמם תבשיל חמין שיש בו מרק ורטב, וכן קפה בשבת לאחר שנתבשל כל צרכו ונצטננו, ולכאורה הוא נגד דעת מרן דיש בשול אחר בשול בלח. אלא יש לומר שהקפה המבשל כל צרכו הוי בגדר 'מצטמק ורע לו' ובכהאי גוונא גם בלח אין בשול אחר בשול.

גם הרב פתח הדביר (סימן שיח סק"ו) מסכים והולך להאי דינא, שבאפו שמצטמק ורע לו גם לדעת מרן שסובר שיש בשול אחר בשול בלח יש להתיר, וכדברי הרמ"א, ושכן הוא דעת הכנה"ג בתשובה (סימן יז) הנ"ל.

שהעלה בגדלו מרן זיע"א ב'חזון עובדיה' (שבת א' עמ' נו), ואם כן מתר הדבר.

[וכן בשו"ת הראשון לציון (שם) דבר רק באפן שהמחם על גבי הפלטה, ומשמע שגם הוא מעלה להתיר רק באפן הזה, ולא במחם חשמלי. ואנכי העליתי את הספק הנ"ל על גבי הכתב, ושלחתי קמי מורי ורבי מרן הראשון לציון שליט"א, ובגענותו כי רבה השיב לי אגרת תגובה, בה כתב שאכן סברא נכונה היא שאין ליתן מים במחם חשמלי, דכיון שרגילים להתרחק בו את המים יש לדון לאסור מצד 'מחזי כמבשל', וכל מה שהעלה להתיר הוא דוקא במחם על גבי פלטה וכדו', דליכא בזה 'מחזי כמבשל', דאין דרך בשול בכך].

הסתייגות נוספת לדיון זה, מצאתי בקבץ 'משנת יוסף' (גליון יז עמ' קו בהערה) היוצא לאור על ידי רבי יהודה בן דוד שליט"א, שכתב שם על פי דברי הגרא"מ הלפרין שליט"א, דאימתי אני אומר שהמים הנתנים במחם הם בגדר 'מצטמק ורע לו', רק כאשר נתנת כמות גדולה של מים בכמות קטנה, שאז יש משמעות לכך שהמים מתחמרים בסוף התהליך. אולם הנותן מעט מים שהוחמו מערב שבת בתוך כמות גדולה, אזי אין שום משמעות לאדוי ביחס לכמות שפזז, ואין היא נכרת כלל, ממילא יש סברא לדון שבאפן הזה ראוי לאסור.

וכל זה ביחס לנתינת מים בתוך מחם, אולם להוסיף מים שנתבשלו מערב שבת ונצטננו לתוך תבשיל שעל האש, כבר בארנו לעיל ביחס לחמרת רבנו יונה, שאסור הדבר, הואיל ועצם זה שהוא חפץ שהמים יבלעו בתבשיל שלא ישרף, חשיב מצטמק ויפה לו, וכנ"ל.

צרוף סניפים נוספים להקל

אמנם קשה לכאורה להתעלם מדעת הפוסקים האוסרים 'מצטמק ורע לו' בדעת

בהתחלה אנו דנים את הענין כ'מצטמק ורע לו', אפלו כלפי החמום הראשוני והמעבר מצונן לחם, הואיל ומראש לוקח האדם בחשבון שעתידים המים לרתח ולהתמעט.

עוד יש לומר על פי המבאר בגמרא (ב"מ כט, ב) דיש להמנע משתיית מים פושרים, אולם אם כן כבר רתחו ונצטננו, ועתה מחממם שנית לדרגת פושרים - אין סכנה בשתייתם, ממילא האיש שמחמם את המים שנית עתה, ניחא ליה לשיתותם בדרגת פושרים, נמצא בעצם הגעתם לכדי יד סולדת הוי מצטמק ורע לו. ואם כן ממה נפשך, עד הגעתם לכדי יד סולדת שהוא מצטמק ויפה לו - אין בכלל אסור, שהלא עקר אסור בשול מן התורה הוא בהגיע המים לכדי בשול יד סולדת, ומשלב הגעתם ואילך - הוי כבר מצטמק ורע לו, על כן מתר.

מסקנת הדברים למעשה

כלפי מה הדברים אמורים הלכה למעשה: אדם שיש לו מחם המנח על גבי פלטה בשבת, והוא רואה שהמים שנתן במחם מערב שבת מתמעטים הלוח וחסור, ומבקש להוסיף לתוכו מים צוננים שכבר נתבשלו מערב שבת, מתר הדבר לעשותו. והוא על פי האמור לעיל, שאנו דנים את הבשול של המים שנית כמצטמק ורע לו.

אולם יש להדגיש שכל זה במחם המנח על גבי פלטה, שאין בו חשש מצד 'מחזי כמבשל', אך מחם חשמלי שיש בתוכו גופי חמום, יש לדון שהמניח מים בתוכו בא לידי חשש דרבנן מצד 'מחזי כמבשל'. אמנם עדיו יש לדון גם בזה, דילמא מחם חשמלי העומד במצב 'שבת', והמים אינם יכולים להגיע בו לידי רתיחה, אין דרך בשול בהכי. או דילמא עצם זה שהמנהג לבשל בתוכו את המים מערב שבת, הופך את ההנחה בו ל'מחזי כמבשל', וכן נראה יותר. אך על כל פנים שבפלטה ודאי דאין שייך 'מחזי כמבשל' כפי

מֶרֶן, וְהֵם הַב"ח שֶׁהִזְכֵּירוּהוּ לְעִיל, וְכֵן סִבֵּרַת הַגֵּר"א, וְהַתּוֹסֶפֶת שֶׁבַת, הֵבִיאוּ הַמִּשְׁנָה בְּרוּרָה (סִקְס"ב), דְּבִסְעִיף ח' - לְשׁוֹן רִבְנֵי יְרוּחָם נִקְט הַשְּׁלַחֵן עֲרוּף, אוֹלָם הָעֶקֶר לְהִלְכָה כְּפִי שְׁסִתָּם בְּסְעִיף ד'. [וּב'הִלְכָה בְּרוּרָה' הוֹסִיף לְהִזְכִּיר בֵּין דַּעוֹת הָאוֹסְרִים אֶת הַפְּרִי מִגְדִּים (א"א סִק"ג וּסִק"ז), וְכֵן מִשְׁמַע מִסְתִּימָת שְׁלַחֵן עֲרוּף הַגֵּר"ז, וְהַחֲזִי אָדָם, שֶׁלֹּא חָלְקוּ בֵּין לַח לְלַח, וְהָעֵלּוּ לְאֶסֶר בְּכָל גִּזְזָא בְּסִתְמָא] מִמִּילָא יֵשׁ מְקוֹם לְחוּשׁ לְכַאוּרָה לְדַעַת הָאוֹסְרִים.

אֲלֹא שֶׁבְּהִצְטֻרְפוֹת כְּמָה סְנִיפִים לְהִקָּל נִרְאָה לְהַתִּיר הַדְּבָר. דִּהְלֵא דַּעַת הָרַמְבַּ"ם שֶׁכָּלֵל אֵין בְּשׁוּל אַחֵר בְּשׁוּל בְּלַח, מִמִּילָא אִיכָּא כָּאֵן סִפְק סְפִיקָא. סִפְק אִם לַח מִצְטַמֵּק וְרַע לוֹ מִתֵּר, וְאִם תִּמְצִי לומר שְׁאֵסוּר, שְׁמָא הִלְכָה כְּהַרְמַב"ם שָׁאֵין בְּשׁוּל אַחֵר בְּשׁוּל בְּלַח. וְעוֹד יֵשׁ לְצַרְף סְנִיף נוֹסֵף לְהִקָּל, דִּישׁ הַסּוֹבְרִים דְּמִים הוֹאִיל וְרֵאוּיִים לְשִׁתּוּתָן חֲיִים, אֵין בָּהֶם אֶסוּר תּוֹרָה (עֵין שׁו"ת יִבִּיעַ אִמֶּר ח"ד ס"י לד), וּמִכָּלֵל פְּלוּגְתָּא לֹא נִפְקָא.

אימתי ראוי לנהוג על פי קולא זו

נִמְצָא שֶׁרַב הָאֲחֵרוֹנִים תִּפְסוּ לְהִקָּל בְּדַעַת מֶרֶן הַשְּׁלַחֵן עֲרוּף שְׁלַח מִצְטַמֵּק וְרַע לוֹ - מִתֵּר לְחַמְמוֹ שְׁנִית. אֲלֹא שֶׁבִּפְעַל אֵין אָנוּ בְּקִיָּאִים מֵה נִחְשֵׁב 'מִצְטַמֵּק וְרַע לוֹ' וּמָה נִחְשֵׁב 'מִצְטַמֵּק וְיָפָה לוֹ', וְלָכֵן רָאוּי לְהוֹרוֹת לְהַחֲמִיר בְּכָל דְּבָר, וְכֵן כָּתַב ה'מִנְחַת כֹּהֵן' (ש"ב סוף פ"ב) שֶׁהוֹאִיל וְאֵין אָנוּ בְּקִיָּאִים בְּכִמָּה תִּבְשִׁילִים אִם מִצְטַמֵּקִים וְיָפָה לָהֶם אוֹ רַע לָהֶם, רָאוּי לְהַחֲמִיר בְּזֶה מִן הַסִּפְק שְׁמָא הוּא בְּגִדָּר מִצְטַמֵּק וְיָפָה לוֹ, אֲלֹא אִם כֵּן יָדוּעַ בְּבִירוֹ שְׁאוֹתוֹ תִּבְשִׁיל מִצְטַמֵּק וְרַע לוֹ, וְהֵבִיאוּ כִּף הַחֲיִים (סִקְנ"ז).

מִכָּל מְקוֹם יֵשׁ לְדוֹן בְּזֶה מִדְּבָרֵי מֶרֶן זִיע"א ב'יִבִּיעַ אִמֶּר' (ח"ז מד) דְּלִפִּי מָה שֶׁצִּרְפְּנוּ דַּעַת הָרַמְבַּ"ם לְסִפְק סְפִיקָא, יֵשׁ מְקוֹם לְהִקָּל בְּכָל סִפְק שִׁיפֵל בְּזֶה, וְאִף עַל פִּי שִׁסְפֵּק חֲסָרוֹן

יִדְעָה לֹא חֲשִׁיב סִפְק, מִכָּל מְקוֹם כָּל שְׁנִצְטָרֵף עֲמוֹ סִפְק אַחֵר - שְׁפִיר חֲזִי לְאִיצְטְרוּפִי לְסִפְק סְפִיקָא, וְכַמ"ש הַמִּשְׁאָת בְּנִימִין (סִימֹן ג), וְכ"כ בְּמִשְׁמָרוֹת כְּהֵנָה טְהוֹרוֹת (פ"ד מ"ה). וּבְשׁו"ת בֵּית שְׁלֵמָה (חִי"ד סִימֹן קסב). ע"ש. וְכ"כ הַמַּהֲרֵש"ם א"ח (הל' פֶּסַח סִימֹן תסז דף קעד ע"ב) שְׁאֵע"פ שֶׁהַש"ךְ חוֹלֵק עַל הַמִּשְׁאָת בְּנִימִין בְּזֶה, מ"מ הָעֶקֶר כְּדַבְּרֵי הָרַב מִשְׁאָת בְּנִימִין. וְעַל כָּל פָּנִים, בְּתִבְשִׁיל שָׂרְבוּ יָבֵשׁ וּמַעוּטוֹ רָטֵב, בּוֹדֵאי שְׁאֵפְשֹׁר לְצַרְף דַּעַת רִבְנֵי יְרוּחָם וְעַמִּיה וְלִהְיֵל.

וּמִסְכָּם מֶרֶן הִרְאִשׁוֹן לְצִיּוֹן שְׁלִיט"א: נִמְצָא לְמַעֲשֶׂה, שֶׁהַמַּחֲמֵם מִים שֶׁהָיוּ מִבְּשִׁילִים מִבְּעוֹד יוֹם וְנִצְטָנוּ, יֵשׁ לוֹ עַל מִי לְסַמֵּךְ לְהַנִּיחָם, וּבִלְבָד שֶׁלֹּא יִנִּיחָם עַל אֵשׁ גְּלוּיָה אֲלֹא עַל גְּבִי פִלְטָה וְכֹדוּמָה. וְכָל זֶה בִּיחֹס לְמִים שֶׁהֵם וְדֵאי בְּגִדָּר מִצְטַמֵּק וְרַע לוֹ, אוֹלָם שְׁאֵר תִּבְשִׁיל שֶׁל רָטֵב, שִׁיתְּכֵן וְהוּא בְּגִדָּר מִצְטַמֵּק וְיָפָה לוֹ, אֵין לְהִקָּל בְּדָבָר, זוּלַת רַב יָבֵשׁ וּמַעוּט רָטֵב, שִׁישׁ לְהַתִּיר לְהַחֲזִיר עַל גְּבִי פִלְטָה בְּשִׁבָּת.

סִבֵּרַת ה'שׁוֹאֵל וּמַשִּׁיב' בְּטַעַם הַדִּין

וּבִסְפָּר 'הִלְכָה בְּרוּרָה' (ס"י שיח) לְגֵאוֹן הַגְּדוֹל רַבִּי דּוֹד יוֹסֵף שְׁלִיט"א, הֵבִיא דְּבָרֵי בַּעַל 'שׁוֹאֵל וּמַשִּׁיב' (תְּלִיתָאָה ח"ג סו"ס ג) לְבָאֵר סִבֵּרַת רִבְנֵי יְרוּחָם, שֶׁבְּמִלְאֶכֶת בְּשׁוּל יִשְׁנֵם שְׁנֵי גְדָרִים א. מְבַשֵּׁל - יִצִּירַת שְׁנוּי בְּעֶצְמוֹת הַדְּבָר, כְּדִגְמַת בְּשׁוּל סְמָמִים, ב. מַחֲמָם, הַפִּיכַת צוּנוֹ לַחֵם. וְהֵנָּה כְּאֶשֶׁר מְדַבֵּר בְּדָבָר שֶׁהוּא כְּבָר רוֹתַח, וְהָאָדָם מְקָרֵב בְּשׁוּלוֹ - לֹא שִׁיךְ בּוֹ אֶסוּר 'מַחֲמָם', אֲלֹא רַק 'מְבַשֵּׁל', מִמִּילָא תְּלוּי הַדְּבָר אִם יֵשׁ בְּשׁוּל אַחֵר בְּשׁוּל אוֹ לֹא. לְעַמַּת זֹאת בְּדָבָר שֶׁהִצְטָנוּ וְעַתָּה אָנוּ מַחֲמָמִים אוֹתוֹ - גַּם אִם 'אֵין בְּשׁוּל אַחֵר בְּשׁוּל' - שִׁיךְ לְחַיֵּב מִצַּד 'מַחֲמָם'. וּמַעַתָּה בְּלַח הַמְּבַשֵּׁל שְׁנִית, שְׁאִינוּ מִצְטַמֵּק וְיָפָה לוֹ - מִשּׁוֹם 'מְבַשֵּׁל' לֹא שִׁיךְ לְחַיֵּב, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא פָּעַל הַבְּשׁוּל שׁוֹם שְׁנוּי בְּעֶצְמוֹתוֹ, וּמִצַּד

מסקנת ה'הלכה ברורה' בענין זה

על כל פנים, להלכה השאיר ב'הלכה ברורה' דין זה בצריך עיון, אולם הרוצה להקל בדבר יש לו על מי לסמוך, וכל זה אם יודע בברור שהדבר מצטמק ורע לו. אמנם כבר הזכרנו שלפי דעת מר אביו אפשר להקל גם בספק מצטמק ורע לו על ידי צרוף לספק ספיקא: שמא מצטמק ורע לו, ואפלו תמצוי לומר שהוא מצטמק ויפה לו, שמא הלכה כהרמב"ם שאין בשול אחר בשול בלח. אכן ב'הלכה ברורה' כתב לפקפק בזה, דלכאורה מאי דעתך לעשות ספק ספיקא לקולא, הלא אפשר להפכו לספק ספיקא לחומרא: שמא מצטמק ויפה לו, ואפלו תמצוי לומר מצטמק ורע לו, שמא אין הלכה כדעת רבנו ירוחם, וכשיטת האחרונים המחמירים שהזכרנו, ואין בשול אחר בשול בלח בכל גווא. ובכל אפן המקל בזה יש לו על מי לסמוך, כאמור.

נסים בכמה דברי חזוק הנובעים ממעין הפרשה, פרשתנו פרשת לך לך, ויהי רצון שיהיו הדברים לתועלת הרבים בעזרת ה' ובישועתו.

לעולם אל יאוש!

בתחלת פרשתנו, פרשת לך לך, אנו מתודעים לברכת הקב"ה לאברהם אבינו, המבטיח לו נאמנה שעתיד לצאת ממנו זרע קדוש אשר יגדל ויפרי בארץ: "לך לך מארצך וממולדתך ומבית אביך אל הארץ אשר אראך: ואעשר לגוי גדול ואברכה ואגדלה שמך והיה ברכה".

אולם אברהם אבינו תמה, אינו מבין כיצד יתרחש הדבר, הלא על פי נתיבות המזל ותהלוכות הכוכבים, אין הוא יכול להוליד, וכדאייתא במדרש (ב"ר פמ"ד): "ויאמר אברהם הן לי לא נתתה זרע, אמר רב שמואל בר רב יצחק המזל דוחקני ואומר לי אברהם אין

מחמם' לא שיך לחיב, שהלא מלאכת מחשבת אסרה תורה, וכל רצונו בודאי שרק תפוג צנתם, שהלא החמום רע לו. ממילא ליכא אסור.

בשול המים המצויים ברדיאטור

וב'הלכה ברורה' כתב להעיר על התר זה מדברי שו"ת יביע אמר (ח"ד סימן לו) גבי שמוש ברדיאטור בשבת, שדן מצד אסור בשול המים שברדיאטור: "ואף על פי שהמים שברדיאטורים כבר התבשלו, ואין בשול אחר בשול, הנה מלבד דקיימא לן יש בשול אחר בשול בלח, עוד בה דבמים מסתבר מאד דלכולי גלמא שיך בהו בשול אחר בשול, שלאחר שהצטננו אין כח הבשול הקודם נפר בהם" (והוא מעיו סברת האגלי טל' שהזכרנו לעיל). ולכאורה צריך עיון, הלא בחלק ז' (סי' מב) נקיט מרן זיע"א בפשטות כדעת רבנו ירוחם שלח מצטמק ורע לו מתר, ואם כן מדוע השוה בחלק ד' חמום מים לאסור בשול אחר בשול בלח? אלא מכרח שבאותה התשובה אחז מרן בגדלו, שמים עד הגיעם לכדי חמום, הוי מצטמק ויפה לו, ורק לאחר שעברו את סף החמום והם רק מתאדים, נחשב מצטמק ורע לו.

אכן כבר הראנו לעיל שרוב האחרונים ההולכים בשיטת רבנו ירוחם לא נחתי לחלק כן, שהלא מצאו לנכון להתיר גם בשול מחדש של קפה צונן, כפי שהזכרנו לעיל. ומרן הראשון לציון שליט"א נשאל בענין סתירת דברי מר אביו ב'ביע אמר', וראשית השיב דאין מן הנמנע שמרן חזר בו, ומשנה אחרונה עקר, וכפי שפסק להקל בחלק ז'. אמנם בקבץ משנת יוסף (קבץ יז עמ' קז) כתב לחלק בפשטות, שבחלק ד' מדבר במים הנמצאים בתוך רדיאטור, שהיא מערכת סגורה, על כן אין להם יכולת להתאדות, וממילא אין חמומן נחשב למצטמק ורע לו, מה שאין כן מים העומדים על האש.

שפנמוכים, יש לו דרך לעלות חזרה, לא נסתמות בפניו דלתות הרחמים.

ואיתא במדרש (ב"ר פ"ג): "אמר רבי יהודה בר סימון יהי ערב אין פתיב כאן, אלא ויהי ערב, מכאן שהיה סדר זמנים קדם לכן, אמר רבי אבהו מלמד שהיה בורא עולמות ומחריבו, עד שבא את אלו, אמר דין הנניין לי, יתהון לא הנניין לי", עוד שם (פכ"ח) "אדם אחד מאלף מצאתי, כהדא דתנן... אמתה את האדם אשר בראתי, אלף דור עלו במחשבה להבראות, וכמה נמחו מהם, ר' הונא בשם רבי אליעזר בנו של רבי יוסי הגלילי אמר תתקע"ד דורות מאי טעמיה (תהלים קה) דבר צוה לאלף דור, זה התורה, רבי לוי משום רבי שמואל בר נחמן תתק"פ דורות, מאי טעמיה דבר צוה לאלף דור זו המילה".

הרי לך שפמעט אלף דורות נמחו עד שאמר הבורא 'הדין הנניין לי', לשם מה גלו לנו חז"ל זאת? להורות שאין הבורא מתאש מן האדם, הוא כביכול מנסה ומנסה, מעניק לו התחלות חדשות, אפלו עד אלף פעמים, ממילא ידע האדם בידיעה נאמנה שיש בידו לחזור, "אספרה אל חק ה' אמר אלי בני אתה אני היום ילדתיך", תמיד יש בידו להוליד מחדש, לפתח דף חדש, וכל רעותיו וחטאיו לא יזכרו עוד.

עצת ה' היא תקום'

מספר שבאחד הימים, הגיע יהודי בפני הצדיק רבי אהרן מסדיגורא זיע"א, והוא ממרר בבכי: "עומד אני למשפט בימים הקרובים, משפט שאם אצא בו חיב, אשלך לבור הפלא לשנים רבות, ואינני מוצא אפלו פתח קל של תקוה, מעולם לא ארע שהשופטים צמאי הדם הללו, הוציאו יהודי זכאי בדיו. אהה רבי, מה יהיה עלי, על אשתי וילדי המסכנים". שמע הרבי את דבריו,

את מוליד". אולם הקב"ה מרגיע את חששו (שם): "ויצא אתו החוצה, רבי יהושע דסכנין בשם רבי לוי וכי מחוץ לעולם הוציאו, שאמר הכתוב ויצא אתו החוצה? אמר רבי יהודה בשם ר' יוחנן העלה אותו למעלה מכפת הרקיע...". הקב"ה מראה לאברהם אבינו כי פעמים הישועה יכולה להגיע באפן בלתי צפוי לחלוטין, מעל כפת הרקיע, מחוץ לכל מערכת הכוכבים והמזלות, אלא ברצון הבורא יתברך שמו, אשר אינו כפוף לשום חק ומגבלה, ועל אף כל התחזיות הקודרות, אומר לו הקב"ה: "הבט נא השמימה וספר הכוכבים, אם תוכל לספר אתם? כה יהיה זרעך!".

ויש בדברים הללו למוד גדול עבור כל אחד ואחד מאתנו, פעמים האדם מתבונן סביבו, מתבונן בעתידו, ובא לידי יאוש, הוא בטוח שמבחינה הגיונית אין שום סכוי בעולם שיושע, אולם עליו ללמד שלעולם אין להתיאש, אין לשום בן אנוש דרך ויכלת לדעת כיצד ינהל הבורא את הדברים, מאין יצמיח עבורו ישועה. נפלאות דרכי הבורא, ולפעמים דוקא מהמקום הבלתי צפוי ביותר, ממקום המכה עצמה, מתגלה ציץ רפואה פורת. לעולם אין סוף פסוק, וכדברי חזקיהו המלך לישעיהו הנביא (ברכות י, א): "כך מקבלני מבית אבי אבא - אפלו חרב חדה מנחת על צוארו של אדם אל ימנע עצמו מן הרחמים". אפלו החרב מנחת על הצואר, ועד שיניף המוציא להרג את ידו ויכרת את ראש הנדון למות, לא חסרות אלא שניות ספורות... עדיו אל יאוש, והרבה רוח והעלה לפניו יתברך, גם כאשר זה נשמע בלתי הגיוני בעליל.

אין הבורא מתאש מן האדם

וכך גם מבחינה רוחנית, מאיזו נקדה שהאדם הגיע אליה, גם אם מצוי הוא במקום נמוך

הבורא: לך תסתדר עם העצות שלך, אולם מרגע שתשליך את העצות, הישועה מידו יתברך לא תבושש מלבוא, תזכה ל'ועצת ה' היא תקום', תחזה בכל הפלאות.

סופם של גרי אברהם ושרה

"ויקח אברהם את שרי אשתו ואת לוט בן אחיו ואת כל רכושם אשר רכשו ואת הנפש אשר עשו בחרן ויצאו ללכת ארצה כנען ויבאו ארצה כנען" (בראשית יב, ה) ופרש רש"י: "אשר עשו בחרן - שהכניסו תחת כנפי השכינה, אברהם מגיר את האנשים, ושרה מגירת הנשים, ומעלה עליהם הפתוב כאלו עשאוהו".

בעקבות דברי רש"י, תמה הרב הקדוש רבי חנוך מאלכסנדר: לכאורה היכן הם כל אותם הגרים שגירו אברהם ושרה, הלא בתורה לא מצינו יראי אלקים באותו הדור אלא בני אברהם יצחק ויעקב, ולאן הלכו כל הגרים הללו?

אלא - אמר הצדיק - שכל זמן שאברהם היה חי, היו הגרים דבוקים באברהם והולכים בדרכיו, וכשנפטר אברהם, ויצחק התחיל להנהיג את העולם ולהורות להם דרכי ה', נפרדו ממנו ולא רצו להתחבר אליו, שכן לא נראתה להם דרכו, כי הוא נהג בדרך אחרת בעבודת ה' כידוע בספרים, שאברהם בחינת חסד ויצחק בחינת גבורה, וכשראו שאינו נוהג בדרך אביו היו סבורים שאיננו גדול כאברהם אביו וסרו ממנו, ומעט מעט שבו להיות אנשים פשוטים עד שבמשך הזמן חזרו לסורם ונעשו גויים גמורים.

וסים הרב: הרי למדנו מכאן, שכל איש צריך להתחבר לצדיק של דורו, אף אם אין נראית לו דרכו, שאם לא כן סופו שיפיל ממדרגתו,

והפטיר: "כשכבר אין עצות - עצת ה' היא תקום", סתם ולא פרש.

הגיע היהודי לבית המשפט, והנה ארע נס, בדרך פלאית ונסית זכה לצאת זכאי בדינו. שב לצדיק האדמו"ר, וספר לו את נס הצלתו בדמעות התרגשות. אז אמר הצדיק: "הוא אשר אמרתי, כשכבר אין עצות - עצת ה' היא תקום".

ופרש את דבריו: "אברהם אבינו יחל שבעים וחמש שנה לפרי בטן, אולם לא זכה לכהן, אימתי זכה? כאשר אמר לפני הקב"ה (שבת קנא, א): 'רבונו של עולם בן ביתי יורש אותי...' נסתכלתי באיצטגנינות שלי ואיני ראוי להוליד בן'. דהינו בו ברגע שאברהם אבינו הבין בדעתו שכבר לא נתן לעשות כלום מצד ההשתדלות האנושית, רק אז אמר לו הבורא: 'צא מאיצטגנינות שלך, אם הגעת למצב שאינך סומך רק עלי לבדי - מבטח אתה שאעזר לך, ולא תבוש מתקונתך. וזהו שאמר הפסוק 'רבות מחשבות בלב איש ועצת ה' היא תקום', כל עוד 'רבות מחשבות בלב איש' והוא מחבל תחבולות כיצד להנצל, אין הוא זוכה לישועה, אולם מרגע שמסתימות המחשבות, ומבין האדם שהוא תלוי רק בעצת ה' - אזי 'היא תקום' וזוכה לישועה".

"וכך אתה" - סים הצדיק - "מעט שהרגשת כי אפסה תקוה, הייתי סמוך ובטוח שיושיעך ה'".

ובזה מבארים את הפסוק בתהלים, המתאר כיצד מתאונן האדם לפני הבורא (תהלים יג, ב): "עד אנה ה' תשכחני נצח עד אנה תסתיר את פניך ממני", שואל היהודי את הבורא אימתי אזכה לישועה, אימתי תפנה אלי ותחנני. ועל כך רוח הקדש משיבה כנגדו: "עד אנה אשית עצות בנפשי", כל עוד אתה משית עצות בנפשך כיצד להנצל, אומר לך

וגם את הדרגה הרוחנית שקבל מהרבי הראשון, יאבד לחלוטין.

אתה, לא קשר של קימא כדגמת החוט, ולא קשר שאינו של קימא כדגמת שרוף הנעל.

כאשר בקש מלך סדום ליתן מתנות לאברהם אבינו, כהוקרה על שהצילו מידי אויביו ארבעת המלכים, דוחה אברהם אבינו את ההצעה, מסרב נחרצות, ואומר (בראשית יד, כג): "אם מחוט ועד שרוף נעל ואם אקח מכל אשר לי", מדוע נקט דוקא חפצים אלו, פשוטו של מקרא שנקט דברים פשוטים ופשוטים לרבותא, שאכלו את אלו לא אקח ממך, אולם עדיו יש להבין מדוע נקט דוקא שני אלו, שהם חפצים מאד דומים אחד לשני, בעוד שממשמעות הבטוי "אם מ... עד..." משמע מדבר לכאורה בסוג של נגודים.

ויש לומר שגם בין החוט לשרוף הנעל מצוי נגוד, החוט - מיעד להקשר בקשר של קימא, שהלא בסיום התפר קושרים את קצותיו בקשר קבוע שלא יפרם, לעמת זאת שרוף הנעל - מיעד להקשר בקשר שאינו של קימא, שכך כאשר יחלץ האדם את נעליו הוא עשוי להתירו, וזהו שאמר אברהם 'אם מחוט ועד שרוף נעל', אינני רוצה כל קשר

ומוכנים לפי זה דברי הגמרא (סוטה יז, א): "דרש רבא: בשכר שאמר אברהם אבינו 'אם מחוט ועד שרוף נעל', זכו בניו לב' מצוות: חוט של תכלת, ורצועה של תפלין". החוט המסמל קשר של קימא - מקביל לחוט הציצית שגם הוא קשור בקשר של קימא, ואינו עשוי להיות נתר, לעמתו שרוף הנעל, שהוא עשוי להיות נתר, מקביל לרצועות התפלין שאף הן נקשרות על יד האדם רק לפי שעה.

ויהי רצון שנזכה לילך בדרך האבות הקדושים, נלמד ממדותיהם, נלמד מהנהגותיהם, נתבונן נא כיצד עבדו את ה' במסירות נפש, 'כסוסים בין בצעי המים', ונשאף אל קרבנו מלא חפנים מן הניחות והרשם הקדוש שהותירו במעשיהם בהאי עלמא, ויתקיים בנו אמרם ז"ל (סיום ברכת 'גאל ישראל' במחזורי האשכנזים): 'בגלל אבות תושיע בנים ותביא גאלה לבני בניהם', בביאת גואל צדק במהרה בימינו, אמן.

בונים את בית ה'

משכן לאביר יעקב

182 ש"ס << גימטריה יעקב

שותפות חודשית בבניית

מקום תורה, תפילה וטהרה

כל תורם - שותף.

כל שותף - אבן בבניין.

זה הזמן לקחת חלק.

